

Obraz rodziny w poezji Tadeusza Różewicza

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Tadeusz Drewnowski, *Walka o oddech. O pisarstwie Tadeusza Różewicza*, Warszawa 1990, s. 38.
- Źródło: Wojciech Browarny, *Biografia i powtórzenia. „Miejsca autobiograficzne” Tadeusza Różewicza*, [w:] *Próba rekonstrukcji. Szkice o twórczości Tadeusza Różewicza*, red. J. Orska, T. Kunz, Kraków 2014, s. 31.
- Źródło: Tadeusz Różewicz, *Matka odchodzi*, Wrocław 2000, s. 8.
- Źródło: Jerzy Kwiatkowski, *Dojrzałość*, „Twórczość” 1956, nr 4, s. 168.
- Źródło: Tadeusz Różewicz, *Ale kto zobaczy...*, [w:] Tadeusz Różewicz, *Matka odchodzi*, Wrocław 2000, s. 49.
- Źródło: Tadeusz Różewicz, *Ojciec*, [w:] tegoż, *Matka odchodzi*, Wrocław 2000, s. 74.

Źródło: domena publiczna.

Kontakty młodych ludzi z rodzicami często bywają trudne i zdarza się, że są źródłem przykrości, smutku, a nawet cierpienia. Tymczasem więzi międzypokoleniowe są bardzo istotne. Uczucia związane z rodzicami nasilają się w różnych sytuacjach, także wówczas, gdy starsze pokolenie odchodzi. W 1999 roku Tadeusz Różewicz wydał tomik wierszy *Matka odchodzi*, w którym zobrazował różne odcienie bólu, rozpaczy, miłości, czułości, złości i innych emocji wywołanych śmiercią tytułowej postaci. Ukazuje w nim także skomplikowane relacje w rodzinie Różewiczów.

Twoje cele

- Określisz, na czym polega różnica relacji podmiotu lirycznego z rodzicami w wierszach *Ale kto zobaczy...* oraz *Ojciec*.
- Wyjaśnisz, w jaki sposób zostaje ukazana cielesność i psychika bohaterów lirycznych wierszy Różewicza.
- Wskażesz funkcje środków stylistycznych w utworach *Ale kto zobaczy...* i *Ojciec*.
- Wyjaśnisz, w jakim celu Różewicz zamieścił wiersze *Ale kto zobaczy...* i *Ojciec* w różnych tomach poetyckich.

Przeczytaj

Rodzina

Tadeusz Różewicz urodził się w 1921 roku w rodzinie **niższego urzędnika sądowego** Władysława Różewicza i pochodzącej z żydowskiej rodziny Gelbardów Stefanii Marii. Warunki bytowe zmuszały Różewiczów do skromnego życia. Tadeusz miał dwóch braci: starszego – Janusza oraz młodszego – Stanisława. Najstarszy z braci był dla niego duchowym przewodnikiem i opiekunem. To właśnie Janusz, który pasjonował się poezją, sam pisał wiersze, korespondował z Józefem Czechowiczem i Kazimierzem Wierzyńskim, wprowadził Tadeusza w świat literatury i kultury. Także dzięki niemu przyszły poeta trafił do konspiracji.

Mural poświęcony Januszowi Różewiczowi na budynku przy ul. Kościuszki 13 w Radomsku, mieście urodzenia poetów

Źródło: publikacja za zgodą Miejskiego Domu Kultury w Radomsku, dostępny w internecie:
<http://www.mdkradomsko.pl/2018/10/05/mural-janusza-rozewicza/>.

O rodzinie Różewicza Tadeusz Drewnowski pisał:

((Tadeusz Drewnowski

Walka o oddech. O pisarstwie Tadeusza Różewicza

W poezjach syna ojciec pojawia się rzadko, i przeważnie jako lekkoduch. [...] Poezja Różewicza zajmuje się matką znacznie więcej

i dramatyczniej [...].

Młodych Różewiczów było trzech: poza Tadeuszem – starszy Janusz Grzegorz [...] i młodszy Stanisław [...]. Głównym opiekunem, głównym przewodnikiem duchowym Tadeusza Różewicza w czasach młodości był jego starszy brat Janusz.

Źródło: Tadeusz Drewnowski, *Walka o oddech. O pisarstwie Tadeusza Różewicza*, Warszawa 1990, s. 38.

Matce i bratu Różewicz poświęcił dwie osobne książki: *Matka odchodzi* oraz *Nasz starszy brat*, natomiast postać ojca poety powraca jedynie w kilku wierszach.

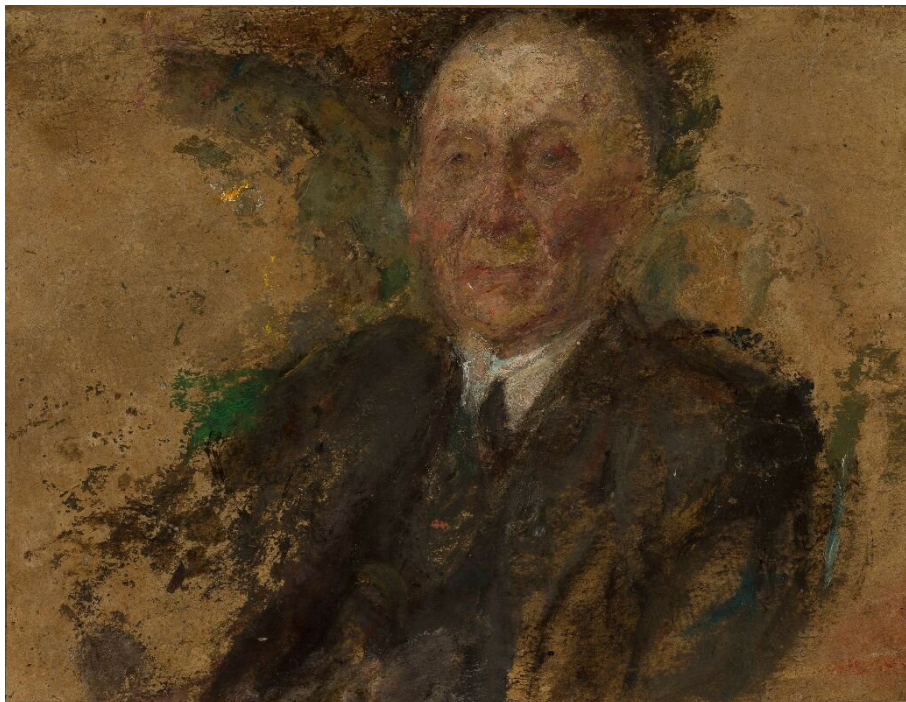
Za tom *Matka odchodzi* poeta otrzymał w 2000 roku [Nagrodę Nike](#). To jedna z najbardziej poruszających książek w polskiej poezji powojennej. Znajdują się w niej reprodukcje autentycznych zdjęć i kart pocztowych, fotokopie listów, zapisków z dziennika. Jest to tomik będący świadectwem umierania matki poety. Zawiera dwa wspomnienia Stefanii Różewiczowej, tekst Janusza Różewicza, 24 wiersze poświęconych matce i cztery – ojcu. Całość zamyka tekst najmłodszego z braci – Stanisława.

((Wojciech Browarny

Biografia i powtórzenia. „Miejsca autobiograficzne” Tadeusza Różewicza

Znaczna część twórczości Tadeusza Różewicza jest autobiograficzna, poeta nie napisał jednak autobiografii, traktując autobiograficzność jako problem, a nie wygodną formułę literacką. Śledząc w jego tekstach miejsca autobiograficzne, można dojść do wniosku, że autor *Mojej córeczki*, wielokrotnie konfrontował się z tym problemem [...], a wręcz stworzył wokół niego pisarsko-biograficzny projekt, dotyczący takich kwestii, jak niegotowość (otwartość) każdej narracji autobiograficznej, rozkład jej podmiotu, który ujawnia się w tekście i równocześnie zajmuje pozycję poza nim, nieciągłość, nieautentyczność i niewystarczalność tekstowych świadectw wobec doświadczenia i [proleptycznej](#) całości życia.

Źródło: Wojciech Browarny, *Biografia i powtórzenia. „Miejsca autobiograficzne” Tadeusza Różewicza*, [w:] *Próba rekonstrukcji. Szkice o twórczości Tadeusza Różewicza*, red. J. Orska, T. Kunz, Kraków 2014, s. 31.

Olga Boznańska, *Portret starego mężczyzny*, po 1935

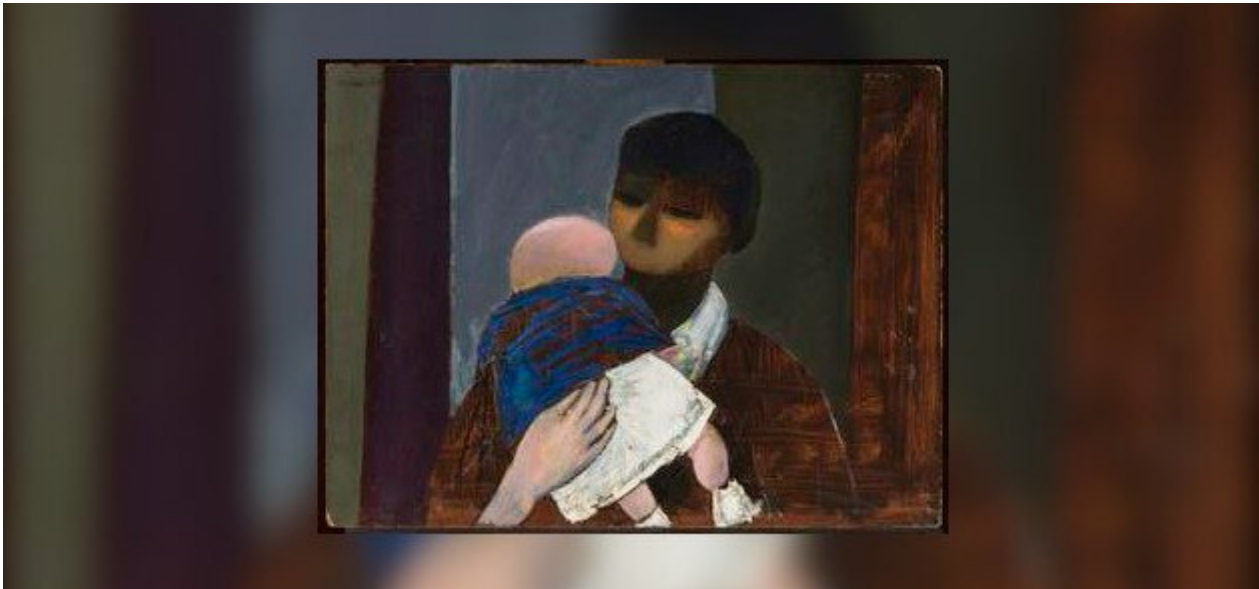
Źródło: ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie, domena publiczna.

((Jerzy Kwiatkowski

Dojrzałość

O życiu swojego ojca poeta opowiada ze smutnym uśmiechem. Wygrywa je na kontrastach dojrzałego uczucia, dającego zdolność podwójnego widzenia, uogólniania bolesnych spraw swojego własnego życia. Jest w tym wierszu [*Ojciec*] jakaś uczuciowa wstydlivość, odwracanie uwagi od tego, co najważniejsze. Że nie oszczędzał, nie kupił zegarka, był niższym urzędnikiem.

Źródło: Jerzy Kwiatkowski, *Dojrzałość*, „Twórczość” 1956, nr 4, s. 168.

Piotr Mleczko, *Wieczorna godzina*, 1962

Źródło: ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie, domena publiczna.

((Tadeusz Różewicz

Matka odchodzi

Nie wiedziałem, czy Ojciec ten wiersz [*Ojciec*] przeczytał, nigdy słowa nie powiedział... zresztą ja też tego wiersza Ojcu nie przeczytałem... teraz jest rok 1999... i mówię tak cicho, że Rodzice nie mogą dosłyszeć moich słów... „Mamo, Tato, jestem poetą”... „wiem, Synku” mówi matka... „zawsze to wiedziałam” „mów wyraźniej” nic nie słyszę mówi Ojciec...

Źródło: Tadeusz Różewicz, *Matka odchodzi*, Wrocław 2000, s. 8.

O autorze

Tadeusz Różewicz i Günter Grass

Tadeusz Różewicz (po lewej) urodził się w 1921 roku, zmarł w 2014. Często był wymieniany jako kandydat do literackiej Nagrody Nobla. Jego pierwszy tomik poetycki *Echa leśne* ukazał się w czasie II wojny światowej, w 1944 roku, ale za właściwy debiut Różewicza uznaje się tom *Niepokój* z 1947 roku. Krytycy literaccy określili tę książkę jako rewolucyjną. Różewicz wprowadził w niej nową formę wiersza, który – od nazwiska poety – nazywany jest „wierszem różewiczowskim”. Charakteryzuje

się on brakiem ozdobnym środków
stylistycznych, rezygnacją ze znaków
interpunkcyjnych i bardzo prostą składnią.

W swojej twórczości poeta daje wyraz niepokoju towarzyszącemu pokoleniu Kolumbów.
Przeżył wojnę, która zweryfikowała jego myślenie o człowieku i człowieczeństwie
i odcisnęła trwałe piętno na osobowości poety.

Słownik

Nagroda Nike

polska nagroda literacka przyznawana od 1997 roku, której celem jest promowanie literatury współczesnej; wśród jej laureatów znaleźli się m.in. Czesław Miłosz, Wiesław Myśliwski, Olga Tokarczuk, Andrzej Stasiuk

niższy urzędnik sądowy

urzędnik zajmujący się np. doręczaniem pozwów, ogłaszaniem dekretów, pracą biurową

proleptyczny

(gr. *prólēpsis* – uprzedzenie) – antycypacyjny, wyprzedzający, zakładany

Film edukacyjny

Polecenie 1

Wysłuchaj wypowiedzi eksperta dotyczącej biografii Tadeusza Różewicza. Wymień:

- podstawowe fakty biograficzne dotyczące rodziny Różewiczów,
- informacje na temat wpływu brata na twórczość Tadeusza Różewicza.

Polecenie 2

Na podstawie wykładu eksperta zapisz, jaki obraz rodziców ukazuje Tadeusz Różewicz w swojej twórczości poetyckiej.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D1D6ZH8SU>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału pod tytułem Obraz rodziny w poezji Tadeusza Różewicza.

Sprawdź się

((Tadeusz Różewicz

Ale kto zobaczy...

Ale kto zobaczy moją matkę
w sinym kitlu w białym szpitalu
która trzęsie się
która sztywnieje
z drewnianym uśmiechem
z białymi dziąsłami

Która wierzyła przez pięćdziesiąt lat
a teraz płacze i mówi:
„nie wiem... nie wiem”

jej twarz jest jak wielka mętna łza
żółte ręce składa jak przestraszona
dziewczynka
a wargi ma granatowe

ale kto zobaczy moją matkę
zaszczute zwierzątko
z wytrzeszczonym okiem

ten

ach chciałbym ją nosić na sercu
i karmić słodyczą.

Źródło: Tadeusz Różewicz, *Ale kto zobaczy...*, [w:] Tadeusz Różewicz, *Matka odchodzi*, Wrocław 2000, s. 49.

((Tadeusz Różewicz

Ojciec

Idzie przez moje serce
stary ojciec
Nie oszczędzał w życiu

nie składał
ziarnka do ziarnka
nie kupił sobie domku
ani złotego zegarka
jakoś nie zebrała się miarka

Żył jak ptak
śpiewająco
z dnia na dzień
ale
powiedzcie czy może
tak żyć niższy urzędnik
przez wiele lat

Idzie przez moje serce
ojciec
w starym kapeluszu
pogwizduje
wesołą piosenkę
I wierzy święcie
że pójdzie do nieba

Źródło: Tadeusz Różewicz, *Ojciec*, [w:] tegoż, *Matka odchodzi*, Wrocław 2000, s. 74.

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Na podstawie wierszy Tadeusza Różewicza *Ale kto zobaczy...* oraz *Ojciec* zanotuj po 10 cech charakteryzujących ojca i matkę.

Ćwiczenie 2

Jaki jest stosunek podmiotu lirycznego wierszy Tadeusza Różewicza do ojca, a jaki do matki? Przyporządkuj właściwe elementy.

Stosunek podmiotu lirycznego do matki

współczujący

pobłażliwy

lekko zdystansowany

czuły

przepełniony żalem

Stosunek podmiotu lirycznego do ojca

pełen czułości

Ćwiczenie 3

Z całej pierwszej strofy wiersza *Ojciec* zbuduj zdanie złożone, a następnie dokonaj jego analizy składniowej.

Ćwiczenie 4

Wyjaśnij, w jaki sposób zostały oddane cielesność i psychika w języku obu wierszy. Zaznacz prawidłowe odpowiedzi.

☐

Na poziomie leksykalnym wiersza *Ale kto zobaczy...* kluczową rolę odgrywają metafory oraz jedyny w tekście epitet.

☐

Na poziomie leksykalnym wiersza *Ale kto zobaczy...* kluczową rolę odgrywają epitety oraz jedyna w tekście metafora.

☐

W wierszu *Ojciec* najważniejszą funkcję w oddaniu psychiki pełnią frazeologizmy, które ukazują ojca jako filozofa.

☐

W wierszu *Ojciec* najważniejszą funkcję w oddaniu psychiki pełnią frazeologizmy, które ukazują ojca jako lekkoducha.

☐

W utworze *Ale kto zobaczy...* akcent został położony na cielesność, stan psychiczny bohaterki jest efektem jej stanu fizycznego.

☐

W wierszu *Ojciec* podmiot liryczny w zasadzie pomija kwestię cielesności.

Ćwiczenie 5

Nazwij podane środki stylistyczne i wyjaśnij, jaką funkcję pełnią w tekstach wierszy.

Cytat	Nazwa środka	Funkcja środka
„z wytrzeszczonym okiem”		
„żółte ręce składa jak przestraszona / dziewczynka” (2)		
„która trzęsie się która sztywnieje”		
„Idzie przez moje serce / ojciec”		
„Żył jak ptak / śpiewająco”		
„nie składał / ziarnka do ziarnka / nie kupił sobie domku / ani złotego zegarka / jakoś nie zebrała się miarka”		

Ćwiczenie 6

Wyjaśnij, jaka jest funkcja spójnika „ale” w obu utworach.

Krytycy i badacze literatury wiele pisali o tomie *Matka odchodzi*. Poniżej w punktach zestawiono kilka ważniejszych opinii. Wyjaśnij, czym wyróżnia się opinia Andrzeja Skrendy.

1. Janusz Drzewucki: „szczerść Różewicza przeszywa aż do bólu”
(Janusz Drzewucki, *Matka poety i poeta*, „Rzeczpospolita” 1999, nr 255, s. D4)
2. Helena Zaworska: „Matka odchodzi to świadectwo »szczerści tak bezwzględnej«, że można ją porównać tylko ze spowiedzią”.
(Helena Zaworska, *Treny Różewicza*, „Gazeta Wyborcza” 1999, nr 232, s. 14)
3. Stanisław Gębala: „I co mamy zrobić z tym kolejnym świadectwem o niepodważalnej wiarygodności, a w dodatku nie dającym się »literacko« interpretować”.
(Stanisław Gębala, *Oczy matki i suche oczy poety*, „Twórczość” 2000, nr 4, s. 100)
4. Piotr Śliwiński: „[*Matka odchodzi* to:] niezwykle dowód synowskiego oddania, [jego] intymność zamyka krytykowi usta”.
(Piotr Śliwiński, *Różewicz: notatki do lektury*, „Megaron. Kurier Czytelniczy” 1999, nr 59, s. 11)
5. „[...] wcale nie chodzi w tomie *Matka odchodzi* o prawdę żywota, ale o prawdę i nieprawdę poezji!”.
(Andrzej Skrendo, *Tadeusz Różewicz i granice literatury. Poetyka i etyka transgresji*, Kraków 2002, s. 146-147.)

Ćwiczenie 8

Utwory *Ale kto zobaczy...* oraz *Ojciec*, zanim ukazały się w tomie *Matka odchodzi*, zostały wydane we wcześniejszych książkach poetyckich Różewicza. *Ojciec* pochodzi z książki *Srebrny kłós* (1955), a *Ale kto zobaczy...* z *Czerwonej rękawiczki* (1948). Wyjaśnij, jak ten fakt może wpływać na ich interpretację.

Praca domowa

Zapoznaj się z następującymi wierszami Tadeusza Różewicza: *Odwiedziny dziadka*, *Łódź*, *dwie siekierki*, *Powrót*, *Kasztan*, *Zabawa w konie*. Na ich podstawie opisz stosunek Różewicza do rodziców i relacje panujące w rodzinie. Czy są one podobne do tych ukazanych w wierszach *Ojciec* i *Ale kto zobaczy...*, czy można zauważyć jakieś różnice? Swoją odpowiedź uzasadnij.

Dla nauczyciela

Autor: Marta Kulikowska

Przedmiot: Język polski

Temat: Obraz rodziny w poezji Tadeusza Różewicza

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

13) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

- 1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;
- 2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

- 3) rozpoznaje argumentacyjny charakter różnych konstrukcji składniowych i ich funkcje w tekście; wykorzystuje je w budowie własnych wypowiedzi;
- 4) rozumie rolę szyku wyrazów w zdaniu oraz określa rolę jego przekształceń w budowaniu znaczenia wypowiedzi.

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

- 9) stosuje zasady etykiety językowej w wypowiedziach ustnych i pisemnych odpowiednie do sytuacji;

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

- 2) wykorzystuje składniowo-znaczeniowy charakter interpunkcji do uwypuklenia sensów redagowanego przez siebie tekstu;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;
- 2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;
- 4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;
- 6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;
2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;
6. wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedzi;

Lektura obowiązkowa

37) wybrane wiersze następujących poetów: Stanisław Baliński, wybrane wiersze z okresu emigracyjnego, Kazimierz Wierzyński, wybrane wiersze z okresu emigracyjnego, Czesław Miłosz, w tym wybrane wiersze z tomu Ocalenie oraz Traktat moralny (fragmenty), Tadeusz Różewicz, Miron Białoszewski, Jarosław Marek Rymkiewicz, Wisława Szymborska, Zbigniew Herbert, w tym wybrane wiersze z tomów Pan Cogito oraz Raport z oblężonego miasta, Halina Poświatowska, Stanisław Barańczak, Marcin Świetlicki, Jan Polkowski, Wojciech Wencel;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- określa, na czym polega różnica relacji podmiotu lirycznego z rodzicami w wierszach *Ale kto zobaczy...* oraz *Ojciec*.
- wyjaśnia, w jaki sposób zostaje ukazana cielesność i psychika bohaterów lirycznych wierszy Różewicza.
- wskazuje funkcje środków stylistycznych w utworach *Ale kto zobaczy...* i *Ojciec*.
- wyjaśnia, w jakim celu Różewicz zamieścił wiersze *Ale kto zobaczy...* i *Ojciec* w różnych tomach poetyckich.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- praca z tekstem.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do lekcji.** Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z filmem edukacyjnym w e-materiale *Obraz rodziny w poezji Tadeusza Różewicza*. Uczniowie powinni także przeczytać wiersze *Ale kto zobaczy...* i *Ojciec*, które znajdują się w sekcji „Sprawdź się”.

Faza wprowadzająca:

1. Lekcja rozpoczyna się od odczytania przez nauczyciela lub wybranych uczniów obu wierszy Różewicza zamieszczonych w e-materiale. Nauczyciel pyta uczniów o ich pierwsze wrażenia po zapoznaniu się z utworami poetyckimi. Prosi, by zwrócili uwagę na oszczędną formę językową wierszy i zastanowili się nad jej wpływem na odbiór tekstów. Uczniowie wypowiadają się swobodnie.
Później nauczyciel zadaje pytanie: dlaczego i w jaki sposób Różewicz opisuje w wierszach relacje rodzinne? Czy ważne jest, że mogą to być wiersze autobiograficzne? Na tym etapie lekcji uczniowie odpowiadają intuicyjnie, pytania wrócą w podsumowaniu zajęć.
2. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji oraz cele zajęć, omawiając lub ustalając razem z uczniami kryteria sukcesu.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel zapowiada, że uczniowie będą pracowali w dwóch grupach. Grupa pierwsza będzie analizowała wiersz *Ale kto zobaczy...*, grupa druga wiersz *Ojciec*. Podsumowaniem pracy grup będzie analiza porównawcza.
2. Nauczyciel poleca, by każda grupa stworzyła mapę myśli, na której znajdą się podstawowe informacje na temat analizowanego wiersza. Pomocne mogą się okazać pytania: Kto mówi? Czy podmiot liryczny się ujawnia? Kto jest bohaterem wiersza? W jakiej sytuacji został opisany bohater? Jakie cechy nosi bohater?
3. Następnie nauczyciel poleca, by grupy rozpoczęły pracę od wykonania poleceń towarzyszących filmowi edukacyjnemu. Uczniowie odpowiadając na pytania, mogą odtwarzać fragmenty filmu obejrzanego w domu. Później nauczyciel prosi przedstawicieli każdej z grup, by zaprezentowali swoje odpowiedzi. Uczniowie porównują je, ewentualnie uzupełniają.
4. W drugiej części tej fazy lekcji uczniowie w grupach wykonują ćwiczenia z sekcji „Sprawdź się” związane z analizowanym przez grupę wierszem.
Grupa 1: 1–2, 4–6
Grupa 2: 1–6.
5. Po upływie wyznaczonego czasu przedstawiciele grup prezentują odpowiedzi. Grupy słuchają się nawzajem, próbując znaleźć podobieństwa i różnice omawianych wierszy.

Faza podsumowująca:

1. Omówienie ewentualnych problemów z rozwiązaniem ćwiczeń i poleceń z sekcji „Sprawdź się”.

2. W podsumowaniu zajęć nauczyciel wraca do pytań postawionych na początku:
dlaczego i w jaki sposób Różewicz opisuje w wierszach relacje rodzinne? Czy ważne jest, że mogą to być wiersze autobiograficzne? Uczniowie odpowiadają tym razem w kontekście przeanalizowanych wierszy.

Praca domowa:

1. Praca domowa z e-materiału.

Materiały pomocnicze:

- Andrzej Skrendo, *Tadeusz Różewicz i granice literatury. Poetyka i etyka transgresji*, Kraków 2002.
- Piotr Śliwiński, *Różewicz: notatki do lektury*, „Megaron. Kurier Czytelniczy” 1999, nr 59.
- Stanisław Gębała, *Oczy matki i suche oczy poety*, „Twórczość” 2000, nr 4.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Film edukacyjny” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.